

ՅԵ. ԳԵՎՈՐԳԻՍԻ Ի Ս. ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ОБЯЗАТЕЛЬНЫЙ
КОНТРОЛЬНЫЙ
ЭКЗЕМПЛЯР

ԲԱՄԲԱՆԿՆԻ
ԾԵՐԱՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

633

Գ-47

ՅԵՐԵՎԱՆ

ԱՐՄՖԱՆ

1939

04 AUG 2010

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՈՑԱՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՈՑԱՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՈՑԱՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՈՑԱՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՈՑԱՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՈՑԱՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆ

АКАДЕМИЯ НАУК СССР—АРМЯНСКИЙ ФИЛИАЛ
БИОЛОГИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ — СЕКТОР ГЕНЕТИКИ РАСТЕНИЙ

ГЕВОРКЯН Е. и ХАЧАТРЯН С.

О ЧЕКАНКЕ ХЛОПЧАТНИКА

ИЗДАНИЕ АрмФАН'а

ЕРЕВАН

1939

ԽՍՀՄ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ — ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼԻԱԼ
ԲԻՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ — ԲՈՒՅՈՒՆԻ ԳԵՆԵՏԻԿԱՅԻ ՍԵԿՏՈՐ

633 պ.

9-47

ՅԵ. ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ և Ս. ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ԲԱՄԲԱԿԵՆՈՒ ԾԵՐԱՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

633
Ե

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԱՐՄՖԱՆԻ

Յ Ե Ր Ե Վ Ա Ն

1939

18 MAR 2013

18285

Տպագրվում է ԽՍՀՄ Գիտությունների Ակադեմիայի Հայկական Ֆիլիալի
Նախագահության վարչչամբ.

Նախ. տեղակալ՝ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

3387
39

ԲԱՄԲԱԿԵՆՈՒ ԾԵՐԱՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Բամբակի դաշտերի բերքատվության բարձրացումը բամբակացան չրջանների կոլտնտեսությունների ամենակարևոր խնդիրներից մեկն է:

Մեր կոլտնտեսություններն զգալի հաջողություններ ունեն բամբակենու բերքի բարձրացման գործում: Տարեցտարի բարելավվում է բամբակացան կոլտնտեսությունների հողը, լավանում է մշակությունը, բամբակենու խնամքը, նոր, ավելի բերքատու սորտեր են մուտք գործում մեր չրջանները, լավանում է սերմացուն:

Յեթե 3—4 տարի սրանից առաջ մեզ մոտ մեկ հեկտարից վեց-յոթ ցենտներ բերքը համարվում էր սովորական, ապա այժմ արդեն դա համարվում է ցածր բերք:

1938 թվին Հայաստանի բամբակացան չրջանների կոլտնտեսությունները մեկ հեկտարից ստացան միջին հաշվով 16,5 ցենտներ բերք: Մեզ մոտ 25—30 և ավելի ցենտներ բերքը մեկ հեկտարից արդեն դառնում է սովորական յերևույթ, իսկ ստախանովական կոլտնտեսականները մեկ հեկտարից ստանում են 40—50 ցենտներ և ավելի բերք:

Ստախանովականներն իրենց աշխատանքով ցույց են տալիս, մոր անաճման են բերքը բարձրացնելու հնարավորությունները: Այդ գործում ագրոտեխնիկան կարևոր դեր ունի:

Ստախանովյան ագրոտեխնիկան պահանջում է խնամել դաշտում ամեն մի բույսը, հետեւել ամեն մի բույսի ջրին, հողի փրկեցմանը, սնելուն, բուժմանը և այլն:

Առանց չափազանցություն կարելի չէ անել, մոր կոլտնտեսականների կողմից կիրառվող ամեն մի գիտական միջոցառում պահանջում է բույսերի անհատական խնամք, այսինքն՝ ամեն մի բույսի համար խնամք տանել առանձին:

Լավ խնամել բույսերը և սերմացույի համար նրանցից բնա-

բել, առանձնացնել ամենալավերը — ահա բերքի բարձրացման ամենաճիշտ ուղին:

Կոլտնտեսականները բույսի անհատական խնամքը դարձնելով աշխատանքի գլխավոր ձև ու ճանաչելով բույսի զարգացման որոնքները, հնարավորություն կունենան բույսերի զարգացումը ղեկավարել այնպես, ինչպես այդ պետք է նրանց բերքը բարձրացնելու համար:

* * *

Ամեն տարի կոլտնտեսականները բամբակենու դաշտում տեսնում են, թե ինչպես բույսերից թափվում են մեծ քանակությամբ կոկոններ, ծաղիկներ և դեռ չհասունացած, յերիտասարդ կնդուղներ: Այս յերևույթն առանձնապես մեծ չափերի յե հասնում ողոստոս ամսի սկզբներին, յերբ յուրաքանչյուր բույսից տասնյակ կոկոններ, ծաղիկներ ու կնդուղներ թափվում են դետին: Բամբակենու բույսի վրա սովորաբար մնում են 5—6 կամ յերբեմն մի քիչ ավելի կնդուղներ: Բույսի զարգացման ամբողջ շրջանում թափվում է առաջացած կոկոնների, ծաղիկների և կնդուղների մոտ 70—80%-ը:

Չկան բամբակի այնպիսի սորտեր, վորոնք ծաղկավիժում և պտղաթափում չունենան, թեպես տարբեր սորտերի մոտ և աղբոտեխնիկայի տարբեր պայմաններում այդ յերևույթը հասնում է տարբեր չափերի:

Ինչ խոսք, վոր ծաղկավիժման ու պտղաթափման այսպիսի մեծ չափերի հասնելն զգալիորեն պակասեցնում է բամբակենու դաշտի բերքատվությունը: Յեթե կարողանայինք ամենափոքր չափով անգամ պակասեցնել ծաղկավիժումն ու պտղաթափումը, ապա դրանով իսկ բարձրացրած կլինեյինք բամբակենու բերքատվությունը: Բայց սրանից, պակասեցնելով պտղաթափումը, բույսերի վրա կպահպանեյինք ամենից առաջ դոյացած կնդուղները, կարողացնեյինք բամբակենու հասունացումը, և մինչև աշնան ցրտահարություններն ավելի շատ ու վորակով բերք կհավաքեյինք:

Մեծ են այն ոգուտները, վոր բամբակացան կոլտնտեսությունները կարող են ստանալ պտղաթափման դեմ ուղղված պայքարը հաջող կազմակերպելու դեպքում: Ահա թե ինչու է՛ դիտությունն ընդամենը աշխատողները, և՛ բամբակադործ գյուղացիները վաղուց իվեր հետաքրքրվել են այն հարցով, թե

ինչից են առաջ դալիս բամբակենու ծաղկավիժումն ու պտղաթափումը և ինչպես կարելի յե պայքարել դրանց դեմ:

Գիտնականները շատ փորձեր և ուսումնասիրություններ են կատարել այս ուղղությամբ, բայց, չնայած այն բոլոր բացատրություններին, վոր նրանք տվել են ծաղկավիժման ու պտղաթափման վերաբերյալ, այնուամենայնիվ նրանց չի հաջողվել դործնական միջոցներ դնել բամբակենու դաշտում պտղաթափումը պակասեցնելու համար:

Յեվ միայն 1936 թվին, Ուեստսյի Սելեկցիոն-Գենետիկական Ինստիտուտում, մեր յերկրի ակադեմիկոս ղեկավար, ակադեմիկ Տրոֆիմ Դենիսովիչ Լիսենկոն ճիշտ կերպով բացատրեց բամբակենու ծաղկավիժման ու պտղաթափման պատճառները:

Ակադեմիկ Տ. Դ. Լիսենկոն միաժամանակ ցույց տվեց պտղաթափումը պակասեցնելու և բամբակենու բերքատվությունը բարձրացնելու կարևոր միջոցներից մեկը՝ բամբակենու ծերատումը:

ԻՆՉԻՅ Ե ԱՌԱՋԱՆՈՒՄ ԲԱՄԲԱԿԵՆՈՒ ՊՏՂԱԹԱՓՈՒՄԸ

Հետևելով բույսերի զարգացմանը, դժվար չե նկատել, վոր ինչպես բոլոր բույսերի մոտ, այնպես էլ բամբակենու մոտ, բույսի տարբեր մասերը միատեսակ չեն զարգանում և հավասարաչափ արժեքավոր չեն պտղատվությամբ համար:

Բամբակենու վրա սովորաբար լինում են յերկու տեսակի ճյուղեր՝ բերքատու ճյուղեր, վորոնք կոչվում են սիմպոդիալներ և վոչ-բերքատու ճյուղեր, վորոնք կոչվում են մոնոպոդիալներ (տե՛ս նկ. 1*):

Վոչ-բերքատու ճյուղերը (մոնոպոդիաները) առաջանում են չափափակներից հետո, գլխավոր ցողունի 2—3-րդ տերևածոցից: Բերքատու ճյուղերն առաջանում են 4—5-րդ տերևածոցից. առաջին բերքատու ճյուղը կամ առաջին կոկոնը յերեւալուց հետո հաջորդաբար առաջանում են մյուս բերքատու ճյուղերը:

*) Նկարները վերցված են ակադեմիկ Տ. Դ. Լիսենկովի և Ս. Ա. Սվազյանի «Уражанка хлопчатника» գրքից:

Յուրաքանչյուր տերևածոցում լինում են մի քանի բողբոջներ, վերնեցից սովորաբար աճում և զարգանում և մեկը, մյուսները մնում են քնած վիճակում և, նայած բամբակենու աճման պայմաններին, նրանք կարող են զարգանալ, առաջացնելով բերքատու կամ վոչ-բերքատու յերկրորդական ճյուղեր:

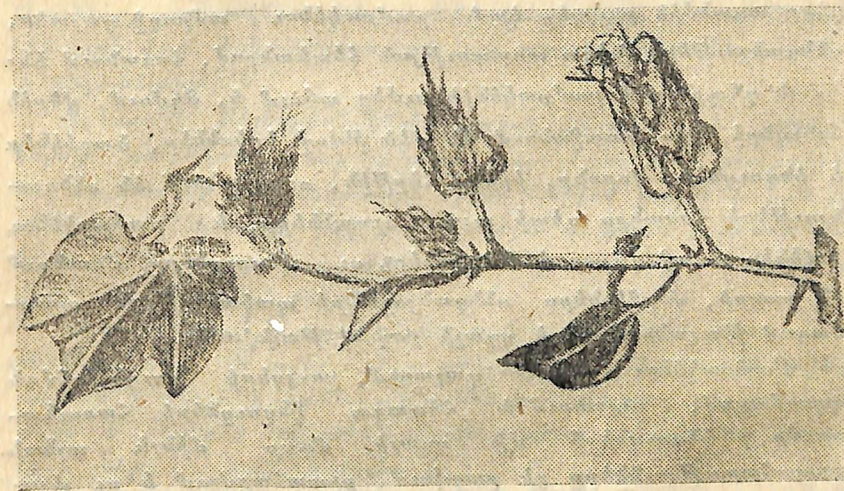
Նկ. 1. Բամբակենու կազմաբյուր: 0—շաքիլային տերևներ. 1, 2, 3, 4 և 5—գլխավոր ցողունի խնկան տերևներ. 6—աճման բողբոջներ. 1—աճման ճյուղ, 6—1-ին կոկոնը 1-ին բերքատու ճյուղի վրա, 3—բույսի դադաթը:

Վոչ-բերքատու ճյուղերն իրենց կազմությամբ տարբերվում են բերքատու ճյուղերից. նրանք նման են գլխավոր ցողունին,

նրանցից յուրաքանչյուրի ծայրը վերջանում և տերևով կամ ծայրաբողբոջով, ինչպես և բույսի դադաթը: Վոչ-բերքատու ճյուղերը բուռն կերպով աճող որդաններ են, սրանց վրա առաջանում են չառ քիչ թվով կոկոններ, վերոնք մեծ մասամբ չեն հասունանում:

Բերքատու ճյուղերն առաջանում են տերևաբողբոջից, նրանք ծնկաձև են, յուրաքանչյուրի ծայրը վերջանում և կոկոնով (տե՛ս նկ. 2):

Վոչ-բերքատու ճյուղերի թիվը սովորաբար լինում է 1—2, իսկ առանձին դեպքերում՝ 3—4:

Նկ. 2. Բամբակենու բերքատու (սիմպոդիալ) ճյուղը:

Հասկանալի չէ, Վոր ինչքան վաղ և կազմակերպվում բամբակենու առաջին կոկոնը, կամ առաջին բերքատու ճյուղը, այնքան ավելի վաղ են հասունանում նրա կնգուղները:

Յեթե հետևենք բամբակենու կյանքին, կտեսնենք, վոր նրա որդանների տարբեր մասերն աճում են տարբեր արագությամբ. հայտնի չէ, վոր բույսի գլխավոր ցողունի դադաթն ավելի արագ և աճում, քան ստորին ճյուղերը:

Վորքան արագ և ուժեղ են աճում բույսի առանձին մասերը, այնքան ավելի շատ ջուր և սննդանյութեր են սպառում նրանք. հետևապես, ջրի և սննդանյութերի հոսանքն ավելի ուժեղ և լինում դեպի այդ մասերն ու որգանները:

Այստեղից հասկանալի չէ, վոր բույսի առանձին մասերի տարբեր զարգացումն ու աճումն առաջ են բերում սննդանյութերի անհավասար բաշխում նրա մեջ, բույսերին տրվող սննդանյութերի զգալի մասը կլանում է դադաթը, վորի հետևանքով ստորին ճյուղերի վրա կազմավորվող կոկոնները, ծաղիկները և յերիտասարդ կնգուղները զրկվում են անհրաժեշտ սննդից:

Այս յերևույթը շատ պարզ նկատվում է այն ժամանակ, յերբ առանձին բույսեր կամ բամբակենու ամբողջ դաշտեր, սննդանյութերի խիստ առատության հետևանքով, հոռանում են: Նման դեպքերում բամբակենին ուժեղ աճում է, ձգվում, վերին ճյուղերի վրա առաջանում են մեծ թվով կոկոններ, ծաղիկներ և կնգուղներ, վորոնք, իրենց հերթին, ուժեղացնում են սննդանյութերի հոսանքը դեպի այդ որգանները, և բամբակենու ամենից առաջ գոյացած ծաղիկներն ու կնգուղները մատնում են քաղցի, վերջիններս սննդանյութերի պակասության պատճառով թուլանում են և զգալի չափով թափվում:

Բամբակենու հոռացած դաշտում, բույսերի բուռն աճման պատճառով, ուշանում է հետագա կնգուղների հասունացումը, կնգուղների մի զգալի մասը մինչև աշնան ցրտահարությունները չի բացվում, ցրտահարվում է ու փչանում: Այդպիսի դաշտերի բերքատվութունը շատ ցածր է լինում, իսկ ստացված բերքի վորակը՝ վատ:

Սննդանյութերի անհավասար բաշխումը և դրա հետևանքով բույսերի վրա առաջացած կոկոնների, ծաղիկների ու կնգուղների քաղցը՝ ահա ծաղկավիժման ու պտղաթափման գլխավոր պատճառները:

Ակադեմիկ Տ. Դ. Լիսենկոն տալով պտղաթափման պատճառների այս բացատրությունը, միաժամանակ ցույց տվեց, վոր յեթե բամբակենու վոչ-բերքատու ճյուղերը ժամանակին հեռացվեն և բույսի դադաթը ձերատվի, ապա տեղի կունենա սննդանյութերի վերաբաշխում:

Ջուրը և սննդանյութերն այս անգամ կբորժադրվեն վոչ թե դադաթի աճման, ուշացած ճյուղերի, կոկոնների առաջացման և վոչ-բերքատու ճյուղերի սեման համար, այլ ջրի և սննդանյութերի հոսանքը կողղվի դեպի մեղ համար անհրաժեշտ բերքատու ճյուղերը: Այդ ճյուղերի վրա սննդանյութերի պակասը կվերանա և կպակասի պտղաթափումը:

ԲԱՄԲԱԿԵՆՈՒ ԾԵՐԱՏՈՒՄԸ ՍՏՈՒԳՎԱԾ ՄԻՋՈՅ Ե

Ակադեմիկ Տ. Դ. Լիսենկոյի մեթոդով կատարվող՝ բամբակենու ձերատումն իրեն վաղուց արդարացրել է և դրանում համոզվել են կոլտնտեսական մասսաները: Արդեն 1936 թվին նոր բամբակացան չրջանների (Ուկրաինայի, Ղրիմի և այլն) կոլտնտեսությունները բամբակենու ձերատումը կատարեցին մոտ 75.000 հեկտարի վրա, իսկ հետագայում այդ տարածություններն ավելի ընդարձակվեցին:

Ուկրաինայի Սելեկցիոն-Գենետիկական Ինստիտուտի տվյալներով՝ բամբակացան նոր չրջանների պայմաններում բամբակենու ձերատումը մեկ հեկտարից միջին հաշվով տալիս է 1—1,5 ցենտներ ավելի բերք, իսկ լավ մշակելու դեպքում բամբակենու ձերատումից ստացվող բերքի հավելումը հաճախ հասնում է մինչև 4—5 և ավելի ցենտներ:

Ուկրաինայում և այլ բամբակացան չրջաններում կատարված փորձերը ցույց են տվել, վոր բամբակենու ձերատումն ավելացնում է մինչև ցրտահարությունները հավաքվող բերքը. այդ տեղի յե ունենում բամբակենու ավելի արագ հասունացման ու կնգուղների բացման հետևանքով:

1938 թվին Գիտությունների Ակադեմիայի Հայկական ֆիլիալի Բիոլոգիական Ինստիտուտն ոժանդակեց մեր կոլտնտեսություններին՝ աղբոսմների միջոցով բամբակենու ձերատման մասսայական փորձեր կազմակերպելու: Փորձերը դրվեցին Հոկտեմբերյանի, Վաղարշապատի, Ղամարլույի, Վեդիի և Զանգիբասարի չրջանների կոլտնտեսությունների մոտ 150 ողակներում:

Ինչպես և սպասվում էր, այդ մասսայական փորձերը մի անգամ ևս ցույց տվին, վոր բամբակենու ձերատումը բարձրացնում է բերքատվությունը, լավացնում է բերքի վորակը և շատացնում է մինչև ցրտահարությունները հավաքվող բերքի քանակը (տե՛ս № 1 և 2 աղյուսակները):

Գործունեության տեսակ	Մեկ հեկտարի թիվը (ցենտներով)				Հնդական հեկտար (ցենտ)			
	1-ին վարիանտ		2-րդ վարիանտ		3-րդ վարիանտ		Խառն	Ընդամենը
	Տնտեսական հատված՝ 10-րդ բնութագրի	Ներդրում (կոնցրետ)	Ներդրում՝ 12-րդ բնութագրի	Տնտեսական հատված՝ 14-րդ բնութագրի	(Նստույթ) զբաղմունք	Համապատասխանող հատվածի թիվը		
Բամբակենի տնտեսություն	7	105	27,0	18	7	105	27,0	18
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	4	6,0		4	3,1			4
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	4	6,0		4	3,1			4
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	4	6,0		4	3,1			4
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	4	6,0		4	3,1			4
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	4	6,0		4	3,1			4
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	4	6,0		4	3,1			4
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	4	6,0		4	3,1			4
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	4	6,0		4	3,1			4
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	4	6,0		4	3,1			4
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	4	6,0		4	3,1			4
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	4	6,0		4	3,1			4
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	4	6,0		4	3,1			4
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	4	6,0		4	3,1			4
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	7	105	27,0	7	3,8			7
Կոստանդնուպոլսի զբոսայգի	4	6,0		4				

№ 0246 տեսակի մինչ-ցրտահարությունը հավաքված բերքը

	Տարածութ. (հեկտար- ներով)	Հումուլթի բերքը 1 հեկտ. (ցնտհերով)					
		Մինչև ցրտա- հարույթ. հավաքված		Յրաահարու- թյունից հե- տո հավաք- ված		Ընդամենը	
		Ցենտ.	‰	Ցենտ.	‰		
Ծերրատված . . .	7,5	19,3	119,1	3,6	94,7	22,9	114,5
Զերրատված . . .	7,5	16,2	100	3,8	100	20,0	100

Բամբակենու ծերատման բնագավառում Բիւրղիական Ինտիտուտի կողմից կազմակերպւած մասնաշաղկան փորձերը վո՛չ միայն պետք է ցույց տային այդ միջոցառման ուղտավետութիւնը բերքի բարձրացման գործում, այլև պիտի պարզէին, թե մեզ մոտ մշակվող բամբակենու տարբեր սորտերի դադագուման վո՛ր շրջանում և ի՛նչպե՞ս պետք է կատարել ծերատուումը:

Հարստանի պայմաններում ուժեղ պողաթափում է ունենում բամբակենու № 915 սորտը. այդ յերևույթն ալելի պակաս չափով նկատվում է նաև մեղանում ամենից շատ տարածված № 0246 սորտի մոտ. ուժեղ սննդի պայմաններում այդ սորտի բույսերը հաճախ հոտանում են, սկսում են ձգվել, նոր ճյուղավորումներ սալ, ոչ են պողպակում և ժամանակին չեն հասունանում. աչնան վաղ ցրտահարությունների դեպքում նրանց վրա շատ քիչ թվով կնդուղներ են բացվում, հետևապես բերքը պակասում է. բամբակենու № 0246 սորտն արժեքավոր և բարձր բերքատվություն ունեցող սորտ է, նրա պողպափումը պակասեցնելը և հասունացումն արագացնելը տնտեսական մեծ նշանակութուն ունի:

Հոռացման յերկու յթիւ յերբեմն նկատուում ե նաև բամբա-
կենու № 915 սորաի մոտ :

Մասնաբաժանի ժողովները ցույց տվին, վոր ծերատունը, վորպես պտղաթափման և հոսանքի մեծ պայքարելու ազդեցությունները, հատկապես մեծ նշանակություն ունի մեզ մոտ մշակույթի № № 915 և 0246 ստորերի համար :

Ծերատուժից հետո բամբակենին ուժեղանում է, պտղալիս-
վումը պակասում է: Մեր փորձերը ցույց են տվել, վուր հա-
սունացող կնիկներին քանակն ամեն մի բույսի վրա 2—3 հա-
սով ավելանում է, յուրաքանչյուր կնիկի վրա 0,3—0,5
դրամով մեծանում է, ընդհանուր բերքի ավելացման հետ
միասին չատանում է նաև մինչև ցրտահարություները հա-
վաքվող բերքի քանակը:

Ինչպես արդեն ասել ենք, բամբակենու ծերատումն ավելի
մեծ արդյունք է տալիս այն ժամանակ, յերբ բույսերն ապա-
հովիված են ջրով, հանքային և որդանական անոգանյութերով,
ժամանակին կատարվող նոսրացմամբ և, ընդհանրապես, բարձր
աղբոտելնեկայով:

Յեթե ծերատման հետևանքով բերքի հավելումը մեկ հեկ-
տարին միջին հաշվով կազմում է 1,5—2,5 ցենտներ (տե՛ս № 1
աղյուսակը), ապա առանձին ստախանովական ողակներում
այն հասնում է մինչև յոթ ցենտների (տե՛ս № 3 աղյուսակը):

Հայաստանում բամբակենու ծերատման ղործում ամենից
քիչ ուսումնասիրված հարցը— դա այն էր, թե բույսերի զար-
գացման վուր շրջանում պետք է կատարել ծերատումը:

Մեր պայմաններում բամբակենին, նայած մշակվող սորտին,
տալիս է 15—18 պտղատու ճյուղեր: Յերբեմն ճյուղերի թիվը
հասնում է մինչև 20-ի և ավելի: 1938 թ. փորձերի ժամանակ
ծերատումը կատարված է յեղել 10-րդ, 12-րդ և 14-րդ բերքա-
տու ճյուղերի առաջանալուց հետո: Ծերատումը կատարելու այս
յերեք դեպքում ել ստացվում է բերքի հավելում, ինչպես այդ
ցույց է տրված մեր աղյուսակներում:

Սակայն բերքի հավելումը կատարվում է տարբեր չափով,
նայած թե վուր բերքատու ճյուղերից հետո յե կատարվում ծե-
րատումը:

Ամենից լավ է, յերբ բամբակենու № 0246 սորտի բույսերը
ծերատվում են 10-րդ բերքատու ճյուղից հետո, № 915 և
«Ծրեղեր 1306» սորտերի մաս՝ 10—12-րդ ճյուղերից հետո (տե՛ս
№ 1 աղյուսակը):

Բամբակենու դարդացման աչգայիսի վիճակ լինում է մոտա-
վորապես հուլիսի 20-ից մինչև ոգոստոսի 5-ը, այսինքն՝ ծե-
րատման աշխատանքները շուրջաղխում են բույսերի մատայա-
կան ծաղիկման շրջանին:

Ուշ կատարվող ծերատումն անողուս է, իսկ վաղ ծերատման

Աղյուսակ № 3

Բամբակենու ծերատման եփնկությունը և արակներում արակներում

Դիմում ամս	Մեկ հեկտարի վրա (ցենտներով)	Մեկ հեկտարի վրա (ցենտներով)			Ընդամենը 1 հեկտարի վրա (ցենտներով)		
		1-ին վարկան	2-րդ վարկան	3-րդ վարկան	Կյր մրակիտյ վճիվ	Գործումը	Կյր մրակիտյ վճիվ
1	Վաղատ	0246	26,44	7,93	18,48	15,68	21,36
2	Վաղատ	0246	29,96	5,16	24,80	17,52	29,66
3	Վ. և դ. ի	0246	33,4	4,6	28,84	26,8	34,89
4	Վ. և դ. ի	0246	33,4	4,6	28,84	26,8	34,89
5	Վ. և դ. ի	0246	33,4	4,6	28,84	26,8	34,89
6	Վ. և դ. ի	0246	33,4	4,6	28,84	26,8	34,89
7	Վ. և դ. ի	0246	33,4	4,6	28,84	26,8	34,89
8	Վ. և դ. ի	0246	33,4	4,6	28,84	26,8	34,89
9	Վ. և դ. ի	0246	33,4	4,6	28,84	26,8	34,89
10	Վ. և դ. ի	0246	33,4	4,6	28,84	26,8	34,89
11	Վ. և դ. ի	0246	33,4	4,6	28,84	26,8	34,89

հետևանքով շատ հաճախ դժխամուր ցողունի տերևածոցից դար-
դանում են յերկրորդական, նոր վոչ-բերքատու ճյուղեր: Այդ
նոր առաջացող վոչ-բերքատու ճյուղերն աճում են, ձգվում:
Բերքատու ճյուղերի վրա ավելի քիչ քանակությամբ կնդուղ-
ներ են հասունանում, և բերքը լինում է ավելի քիչ, քան չձե-
րատված բամբակենու մոտ:

Այստեղից պարզ է, թե վոչ-բերքան կարևոր է բամբակենու
ծերատումը ժամանակին և ճիշտ կատարելը:

ԻՆՉՊԵՍ ԾԵՐԱՏԵԼ ԲԱՄԲԱԿԵՆԻՆ

1. Նախքան ծերատումը, բամբակենու մատղաչ հասակում,
պետք է հեռացնել նրա վրա առաջացած բոլոր վոչ-բերքատու
(մոնոպոդիալ) ճյուղերն ու բողբոջները:

Ծերատումն առանց այդ ճյուղերը հեռացնելու վոչ միայն
ողտակար չեն, այլև վնասակար են:

Վոչ-բերքատու ճյուղերի հեռացումը պետք է սկսել այն
ժամանակ, յերբ դաշտում բույսերի 60—70%-ի վրա արդեն ա-
ռաջացել են 3—4-րդ դերքատու ճյուղերը, կամ, ավելի ճիշտ,
յերբ լավ տեսանելի լինեն դառնում առաջին կոկոնները:

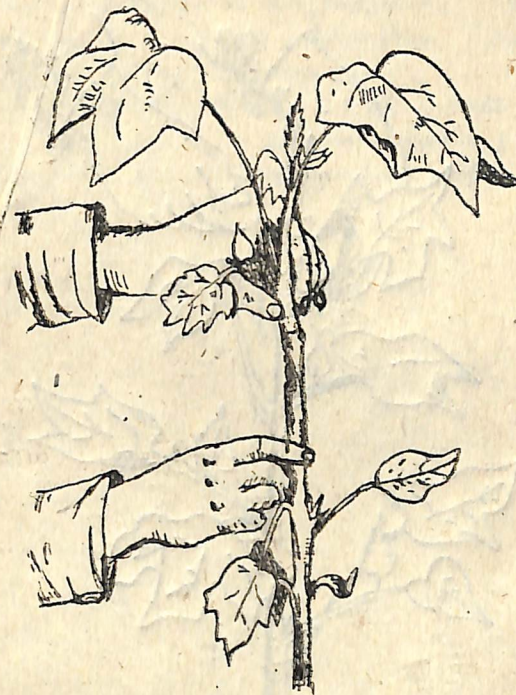
Յուրաքանչյուր 3—4 ուրում բամբակենու վրա առաջանում է
մեկ բերքատու ճյուղ, և յեթե մենք մոնոպոդիաների հեռացումն
սկսում ենք 3—4-րդ բերքատու ճյուղերը յերևալուց հետո, ա-
յա մինչև 6—7-րդ ճյուղերի կազմակերպվելը պետք է ավարտել
այդ աշխատանքը: Այդ ժամանակը համապատասխանում է մո-
տավորապես հունիսի 15-ից մինչև հուլիսի 5-ը ժամանակաշր-
ջանին, կամ կովկասկալման սկզբից մինչև առաջին ծաղիկների
յերևալը (ծլերուց 40—45 ուր հետո):

Վոչ-բերքատու ճյուղերը պետք է հեռացնել հետևյալ կերպ.
ձախ ձեռքով պետք է բռնել դժխամուր ցողունի առաջին բերքա-
տու ճյուղը կամ առաջին կոկոնը և աջ ձեռքով վերևից ներքև
ձեռքի ընդհուպ չփռվածով հեռացնել նրանից ներքև գտնվող բո-
լոր աճող ճյուղերն ու բողբոջները՝ տերևների հետ միասին
(տե՛ս նկ. 3):

Այս աշխատանքը կատարելու ժամանակ պետք է խուսափել
բույսի ցողունը պոկելուց, վոր սովորաբար տեղի յե ունե-
ցում, քեր վոչ-բերքատու ճյուղերի հեռացումն ուշացնում ենք,
և նրանք ամրանում են:

Յերբ այդ ճյուղերն արդեն բավականաչափ ամրացել են, ա-
վելի լավ է դրանք հեռացնել վոչ թե ձեռքի՝ վերևից ներքև
կատարվող չփռվածով, այլ բուխ մատի և ցուցամատի միջոցով
այդ ճյուղերն զգուշ չրել դեպի աջ կամ ձախ:

2. Վոչ-բերքատու ճյուղերի հեռացումից 20—30 ուր հետո
պետք է սկսել բամբակենու ծերատման աշխատանքները:

նկ. 3.

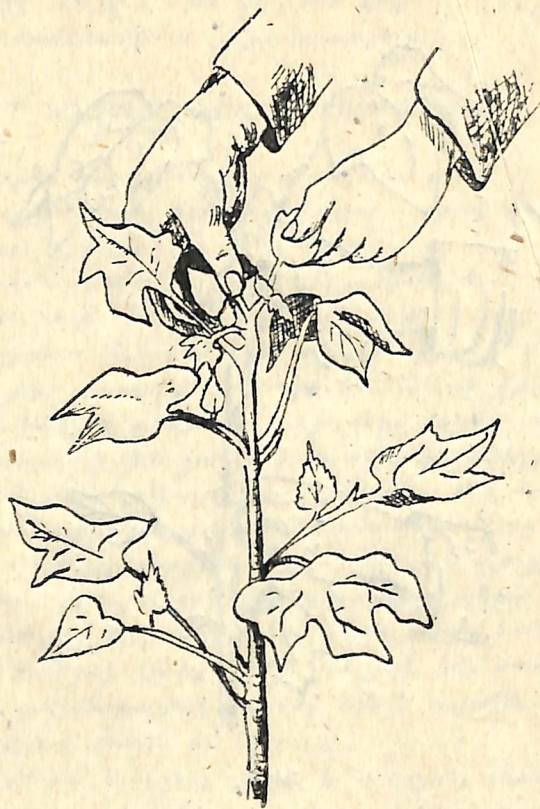
Դժխամուր ցողունի ծայրի հեռացումը կամ ծերատումն ան-
հրաժեշտ է կատարել հետևյալ կերպ. ձախ ձեռքով բռնել այն
տերևը, վորի ծոցում գտնվում է ներքևից հաշված 10-րդ կամ
12-րդ ճյուղը (կոկոնը), իսկ աջ ձեռքի յերկու մատով բռնել
դժխամուր ցողունի ծայրը, վորը վերջին վոչք տերևի հետ միա-
սին կտրվում է մնացող կոկոնից վերև (տե՛ս նկ. 4): Ծայրը
հեռացնելու ժամանակ բամբակենու ցողունը պոկելուց
խուսափելու համար անհրաժեշտ է ծայրը կտրել այնպես, վոր
կտրված ծայրի մակերեսը գտնվի մնացող կոկոնի հետ մեկ մա-

3387
39

Վերևույթի վրա, վորը հետադադում բռնում, և զլխավոր ցողունի ծայրի տեղը:

Միևնույն ժամանակ պետք է աշխատել ծերատման ժամկետն անց չկացնել, ծայրը խորը չկտրել, կտրելու ժամանակ այն զեպի ներքև չկտրել, այլ բույթ մատով հրել զեպի մի կողմ:

Նկ. 4:

Ծերատման առաջին հերթին պետք է սկսել այն հողամասերից, վորտեղ ցանքը կատարվել է ավելի վաղ, վորտեղ բույսերի աճեցողութունն ավելի առաջ է և վորտեղ վոչ-բերքատու (մոնոպոդիաների) հեռացումը կատարվել է ավելի շուտ:

Ծերատման աշխատանքները պետք է սկսել, յերբ ավյալ հողամասում բույսերի 40—50%-ի վրա արդեն առաջացել են 10—12-րդ բերքատու ճյուղերը և, վորքան հնարավոր է, կարճ

ժամանակում ավարտել: Զարգացմամբ հետ մնացող բույսերը պետք է ծերատել վերջին ժամկետներում:

Հետադադում առաջացած յերկրորդական վոչ-բերքատու ճյուղերն անհրաժեշտ է հեռացնել:

Աշխատանքի տեխնիկային տիրապետելուց հետո բամբակենու ծերատման աշխատանքները զժվար չեն թվա կոլտնտեսականներին: 6—8 կոլտնտեսականներ մի ուրում կարող են մեկ հեկտարի վրայից հեռացնել բամբակենու վոչ-բերքատու ճյուղերը, իսկ 4—6 կոլտնտեսականը՝ կատարել բամբակենու ծայրերի (դադաթների) հեռացումը մեկ հեկտարի վրա:

Կոլտնտեսությունները պետք է հաշվի առնեն բամբակենու ծերատման դործով զբաղվող կոլտնտեսականների աշխատանքի արտադրողականութունը՝ համապատասխան չափով նրանց վարձատրելու համար:

Բ Ա Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ա Ռ Ի Թ Յ Ա Ի Ն

ԵԶ

Բամբակենու ծերածան մասին	5
Ինչի՞ց է առաջանում բամբակենու պտղաթափումը	7
Բամբակենու ծերատումն ստուգված միջոց է	11
Ի՞նչպես ծերատել բամբակենին	16

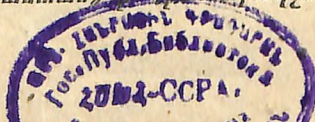
Պատ. խմբագիր՝ Գ. ԲԱԲԱԶՍՆՅԱՆ

Կոնսրդ. սրբագրիչ՝ Ռ. ՏՈՆՅԱՆ

Տեխ. խմբագիր՝ Վ. ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ

Հանձնված է արտադրության 22/VI 1939 թ.,
 Ստորագրված է տպագրելու 3/VII 1939 թ.,
 1½ տպ. մամ., 1 մամուլում 38.400 տպ. նիշ.
 Գլավլիտի լիազոր № Ն. 2864, հրատ. № 43,
 Տիրաժ 2000, պատվեր 459, գինը 60 Կ.

«Արհրդաշին Հայաստան»-ի տպարանի լուծական տպարան:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0286258

344

18285

9116 60 400.